Konference Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem – cesty propojení výzkumu a praxe [1]

Autor:

- KUCHARSKÁ, Anna [2], LAUFKOVÁ, Veronika [3]

Číslo:

- 2022, ročník 31, číslo 3 [4]

Rubrika:

- Trendy v knihovnách [5]

Klíčová slova:

- čtenářská gramotnost [6]

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, konkrétně Katedra psychologie [7], Katedra preprimární a primární pedagogiky [8] a Katedra české literatury [9], ve spolupráci s Českou společností Dyslexie a Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA) uspořádala v Praze 21. září 2022 konferenci Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem – cesty propojení výzkumu a praxe [10]. Tato konference se koná od roku 2014 ve dvouletém intervalu; v roce 2020 se však vzhledem k pandemii covidu-19 nekonala.

Cílem konference bylo představit výsledky aktuálních vědeckých výzkumů a projektů a propojit je s pedagogickou a poradenskou praxí. Zároveň díky ní dochází k propojení a mezioborové spolupráci psychologů, speciálních pedagogů, učitelů, knihovníků a dalších oborů souvisejících se vzděláním a gramotností.

Konference se vedle pracovníků z Univerzity Karlovy aktivně účastnili také kolegové z Univerzity Komenského v Bratislavě, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Palackého v Olomouci, Vysoké školy tělesné výchovy a sportu Palestra, Ústavu výskumu sociálnej komunikácie ze Slovenské akadémie vied a výzkumné agentury Nielsen Admosphere. Samotný program byl ale částečně uzpůsoben i pro učitele základních a mateřských škol, pracovníky pedagogicko-psychologických poraden i knihovníky, kteří se zabývají rozvojem čtenářství dětí a žáků.

Přes tři desítky příspěvků, workshopů a prezentovaných průzkumů představilo široké spektrum problémů souvisejících se čtením, porozuměním textům, psaním či gramotností jako takovou.

V úvodním plenárním zasedání byly prezentovány například výsledky šetření zaměřeného na zkušenosti rodičů žáků prvních tříd při výuce čtení a psaní během pandemie covidu-19. Ohlas také vyvolal referát věnovaný formativnímu hodnocení v rozvoji čtenářské gramotnosti nebo nová diagnostická baterie PorTex [11], sloužící pro komplexní hodnocení předpokladů pro rozvoj gramotnostních dovedností žáků. Zazněla i připomínka prof. Zdeňka Matějčka, světově uznávaného dětského psychologa, který by se v letošním roce dožil sta let. Kromě významu jeho díla pro úlohu rodiny v životě dítěte a podporu náhradních forem péče o děti lze zmínit jeho nezastupitelnou úlohu v identifikaci specifických poruch učení, které ovlivňují rozvoj gramotnostních dovedností.

Odpoledne byl program rozdělen do tří sekcí a nabídl další příspěvky zaměřené na didaktické a metodické otázky rozvoje gramotnostních dovedností a aktivity škol, rodičů a organizací k podpoře

© Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2017–2024
ISSN 1213-5828

čtení a čtenářství.

První z odpoledních sekcí se zaměřovala na didaktické aspekty gramotnostních dovedností, metody a metodiky. Příspěvky byly věnovány didaktice prvopočátečního čtení a psaní. Dr. Jana Johnová z Technické univerzity v Liberci se společně s účastníky konference zamýšlela nad didaktickými otázkami přípravy budoucích učitelů 1. stupně ZŠ a MŠ v oblasti prvopočátečního čtení a psaní. Nácvikem čtení u žáků s dyslexií prostřednictvím metody čtení Sfumato [12] (Splývavého čtení) se zabývala dr. Ivana Šimková z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Další z příspěvků se věnoval referenčnímu rámci pro znakové jazyky a zvyšování gramotnosti neslyšících (dr. Marie Komorná a dr. Marie Boccou Kestřánková z Univerzity Karlovy). Podnětné pro účastníky byly zejména možnosti rozvoje čtenářství u neslyšících. Velký zájem vyvolal příspěvek dr. Jaroslava Říčana z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, který prezentoval náměty pro práci s více texty v rámci intertextového modelu, a to na ukázkách z výuky dějepisu. Představen byl jak samotný intertextový model v kontextu pedagogicko-psychologického výzkumu, tak pracovní listy, které byly součástí intervenční baterie pro probíhající experimentální šetření u žáků 7. ročníků ve vyučovacím předmětu dějepisu. Poslední z příspěvků se zaměřil na potenciál tvořivého psaní při poznávání literárního díla (dr. Veronika Laufková a dr. Filip Komberec z Univerzity Karlovy), a to při použití didaktické narativní transformace u studentů 2. ročníku Učitelství 1. stupně ZŠ. Byly ukázány výsledky výzkumu zaměřeného na tvořivý přístup k narativu, které nabízí možnosti propojení čtenářské a pisatelské gramotnosti i rozvoj kreativity, jak je požadováno podle revidovaného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání [13] a Strategií vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ [14].

Sekce moderovaná doc. Markétou Švamberk Šauerovou se věnovala aktivitám škol, rodičů a organizací k podpoře čtenářství. Sama moderátorka představila možnosti podpory utváření pozitivního postoje dítěte předškolního věku k četbě, a to prostřednictvím projektů, které vychází z dynamického modelu vývoje čtenářství. Zapojením rodičů do přípravy dětí ke čtení se ve svém příspěvku věnovala dr. Veronika Macková z Univerzity Karlovy, která představila výsledky svého kvalitativního výzkumného šetření, jež se zaměřovalo na domácí čtení z pozice rodičů žáků. Zajímavé výsledky výzkumu vybraných českých čítanek pro žáky 3. ročníku ZŠ prezentovala dr. Segi Lukavská z Univerzity Karlovy – ta na základě kognitivně literárního přístupu představila, jaké typy postav současné čítanky nabízejí (zejména genderové vymezení), jak komplexní jsou tyto postavy co do zobrazených emocí, smyslových prožitků a myšlenkových procesů a jakým způsobem jsou jejich vnitřní stavy ztvárněny. Mgr. Hana Friedlaenderová z agentury Nielsen Admosphere představila výsledky rozsáhlého výzkumného šetření České děti jako čtenáři v roce 2021 [15], v němž se zaměřila na zmapování čtenářského chování a volnočasových aktivit školních dětí ve věku od šesti do čtrnácti let a mládeže ve věku od patnácti do devatenácti let. Věnovala se jak vlivu rodiny, kamarádů a blízkých na rozvoj čtenářství dětí a mládeže, tak vlivu školy nebo knihoven. Bylo zjištěno mj. zvýšení online volnočasových aktivit dětí i mládeže, ale zároveň se oproti předchozím rokům zvýšila preference tištěných knih i poslech audioknih nebo používání internetu jako zdroje informací.

Odpolední sekce nazvaná Porozumění jako faktor rozvoje gramotnosti byla zahájena příspěvkem Vliv čtenářských strategií na rozvoj porozumění v předškolním věku, který přednesla dr. Eva Koželuhová z Univerzity Karlovy. Seznámila v něm s výsledky šetření zjišťujícího, jaké změny v přístupech dětí k předčítání, zájmu o knihy a v úrovni jejich porozumění nastaly poté, co učitelky MŠ začaly systematicky využívat čtenářské strategie jako podpory porozumění při předčítání. Příspěvek otevřel diskusi, v níž zaznívaly hlasy potvrzující význam rozvoje porozumění v předškolním věku a také nároky, které to klade na učitele. Následující přednášející, dr. Kamila Urban ze Slovenské akadémie vied, potvrdila podobnou zkušenost a navázala dalším příspěvkem Rola metakognície při počúvaní s porozumením a naratívnej produkcii v predskolskom veku. Jeho prostřednictvím přítomné seznámila s výsledky longitudinální studie porovnávající výsledky dětí v oblasti porozumění. Ukázalo se, že děti vzdělávané podle nového vzdělávacího programu, který klade důraz na rozvoj porozumění a metakognice, dosahovaly výrazně lepších výsledků v oblasti porozumění slyšenému i v narativní produkci. Zájem účastníků vyvolal zejména diagnostický nástroj, který byl v rámci šetření využíván. Oblasti porozumění byl věnován také příspěvek prof. Martiny Šmejkalové z Univerzity Karlovy Principy tvorby jazykových a čtenářských úkolů k matematickým slovním úlohám – dva předměty, jeden problém. Představil principy tvorby jazykových a čtenářských úkolů k matematickým slovním úlohám. Účastníci na konkrétních příkladech viděli význam tohoto přístupu. Příspěvek byl velmi kladně přijat, a dokonce zazněl návrh, že by výsledky výzkumu bylo vhodné využít při přípravě

© Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2017–2024
ISSN 1213-5828

budoucích učitelů. S dalším příspěvkem vystoupila dr. Hana Sotáková z Univerzity Karlovy. Její příspěvek Porozumění zadání slovních úloh u žáků s PAS – kazuistická studie poukázal na rizika a příčiny selhávání žáků s PAS (poruchami autistického spektra, pozn. red.) při řešení slovních úloh v matematice. Sekci uzavírala Mgr. Kateřina Skalová Pražáková, rovněž z Univerzity Karlovy. Přednesla výsledky studie mapující předpoklady pro rozvoj aritmetických dovedností u žáků mladšího školního věku. Její příspěvek Předpoklady pro rozvoj aritmetických dovedností u žáků mladšího školního věku také vyvolal pozitivní ohlas, zejména u účastníků z pedagogicko-psychologických poraden, které se s problematikou setkávají denně.

V sekci, která byla věnována podpoře rozvoje v oblasti umělecké gramotnosti, zazněly celkem čtyři příspěvky: Podpora rozvoje fonematického uvědomování pěveckými hrami (dr. Milena Kmentová, Univerzita Karlova), E-book – nástroj samostatného rozvoje hudební gramotnosti (prof. Michal Nedělka, Univerzita Karlova), Věšák na vzpomínky. Mezi teorií a praxí, mezi reálným a virtuálním, předmětným a mentálním (dr. Vendula Fremlová, doc. Michal Sedlák, Univerzita Karlova) a „Mikeš ukraden“. Umělecký ikonoklasmus jako možnost zpochybnění autority obrazu a stereotypů reprodukovaných v kultuře a vzdělávání (dr. Vendula Fremlová, doc. Marie Fulková, Univerzita Karlova). Sekce proběhla v komorním obsazení s krátkou diskusí po každém vystoupení. Z podnětu doc. Marie Fulkové proběhla diskuse o propojení hudební a výtvarné výchovy. Předmětem diskuse se staly i možnosti a vlivy spojené se sociálními sítěmi. Pozornost byla věnována i předsudkům ve společnosti a ve školním prostředí.

Odpolední sekce Náměty pro práci poradenských pracovníků v oblasti diagnostiky ve školách a školských poradenských zařízení*ch* nabídla celkem šest odborných příspěvků. První prezentovala dr. Martina Zubáková z Univerzity Komenského v Bratislavě a představila v něm nový diagnostický nástroj Test tichého čtení slov, který může sloužit ke screeningu obtíží ve čtení na školách. Dr. Martina Lietavcová z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích představila výsledky svého longitudinálního výzkumu, kde se potvrdil prediktivní vliv morfologického povědomí u dětí v předškolním věku na kvalitu porozumění čtenému. Nové technologické přístupy v diagnostice jsme mohli poznat díky dr. Renatě Mlčákové a dr. Jaromíru Maštalířovi z Univerzity Palackého v Olomouci. Jejich nástroj ETRECOM [16] je určen k rozpoznání znalosti/vybavitelnosti písmen a čísel u začínajících školáků. Tato technologie využívá tzv. eye trackingu. Zmínka o nové testové baterii PorTex nechyběla ani v této sekci. Dr. Pavla Presslerová svůj příspěvek věnovala představení screeningového nástroje Dotazník sebehodnocení čtení. Zaměřila se na jeho potenciál využití při komplexní diagnostice čtení a následné specifikaci vhodného intervenčního postupu. Sekci zakončily dr. Olga Kučerová a doc. Anna Kucharská. Ve své pilotní studii se pokusily odpovědět na otázku, jak píší žáci se specifickými poruchami učení. Výzkum na toto téma je součástí širší studie, jejíž cílem je návrh diagnostického nástroje pro posouzení obsahové kvality písemných projevů školáků.

Poslední ze sekcí byla nazvána Podpora a rozvoj gramotnostních dovedností ve školách a školských poradenských zařízeních. Na programu byly čtyři příspěvky. Všechny představovaly výsledky výzkumných šetření, která probíhala v období covidových restrikcí, což ovlivnilo především velikost výzkumných souborů a někdy i realizaci samotných šetření. První příspěvek Podpora učebních strategií a dovedností prostřednictvím programu ROPRATEM [17] (dr. Zuzana Štefánková, dr. Zuzana Bílková, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích) rozpoutal diskusi o speciální pedagogice v České a Slovenské republice, o přístupu speciálních pedagogů i rodičů k žákům s deficity. Autorky doporučily program ROPRATEM k šíření mezi kolegy, kteří by nápravný program pro své klienty uvítali. Gamifikace jako nástroj podpory rozvoje čtenářských dovedností (doc. Gabriela Seidlová Málková, Univerzita Karlova, doc. Lenka Krejčová, DYS-centrum Praha z.ú.) byl druhým příspěvkem, který prezentovala doc. Seidlová Málková. Představila význam hry v edukačním prostředí a herní aplikaci Karaton [18], která byla převedena do češtiny. Třetím příspěvkem bylo Navýšení časové dotace jako podpůrné opatření pro žáky se specifickými poruchami učení (dr. Anna Frombergerová, Univerzita Karlova). Autorka představila výsledky své disertační práce [19]. Ve společné diskusi se rozebírala celková povaha českého školství, zaměření na výkon a rychlost. Poslední příspěvek nesl název Nadané děti v roli časných čtenářů a připravila si jej dr. Monika Kadrnožková z Univerzity Karlovy. Autorka představila problematiku časného čtenářství a kazuistiku nadaného chlapce. Diskutovalo se mimo jiné o vztahu nadání a Aspergerovu syndromu.

Příspěvky z konference a nově získané poznatky budou v roce 2023 publikovány v odborném periodiku Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání [20], konkrétně v prvním a druhém čísle

© Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2017–2024
ISSN 1213-5828

sedmého ročníku tohoto časopisu.

Za organizační výbor konference vás zároveň zveme na další ročník konference Čtu a stávám se čtenářem, která se uskuteční 25. září 2024.

URL zdroje: https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-3/konference-pocatecni-cteni-ctu-stavam-se

Odkazy
[1] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-3/konference-pocatecni-cteni-ctu-stavam-se
[2] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/kucharska-anna
[3] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/laufkova-veronika
[4] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-3
[5] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/trendy-v-knihovnach
[6] https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/ctenarska-gramotnost
[7] https://kps.pedf.cuni.cz/
[8] https://kppp.pedf.cuni.cz/
[9] https://pages.pedf.cuni.cz/kcl/
[10] https://pages.pedf.cuni.cz/konference-ctu/
[11] https://e-portex.cz/
[12] http://www.sfumato.cz/metodika-sfumato.html
[13] https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ucebni-dokumenty
[14] https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030
[15] https://www.hostbrno.cz/ceske-deti-jako-ctenari-v-dobe-pandemie/
[16] https://www.tetrecom.cz/
[17] https://www.chytrehrani.com/e-shop/pro-skoly-a-skolky/publikace/ropratem-10000114
[18] https://app.karaton.cz/
[19] https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/176992
[20] https://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/

© Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2017–2024
ISSN 1213-5828